Författare:
Anna Kaya, Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Stockholms universitet

Artikel 1 av 3

Svenska som andraspråk - ett behovsprövat ämne

Undervisning i svenska som andraspråk, sva[1], ersätter undervisning i svenska. Båda svenskämnena har samma timantal. Det går inte att läsa en blandning av de båda ämnenas kursplaner. En elev kan alltså inte få undervisning enligt syfte och centralt innehåll i ämnet svenska och sedan bedömas efter betygskriterierna i ämnet svenska som andraspråk. En elevs kunskaper ska bedömas och betygsättas i det ämne som eleven har fått undervisning i[2]. Svenska som andraspråk är inte ett lättare ämne än svenska.[3] Betyg i svenska och svenska som andraspråk ger likvärdig behörighet för att söka in till gymnasieskolan och högre utbildning.

I grundskolan och motsvarande skolformer är svenska som andraspråk till skillnad från svenska ett behovsprövat ämne. Det innebär att undervisning i svenska som andraspråk enligt bestämmelserna ska anordnas för elever som har behov av andraspråksdidaktik enligt 5 kap. 14 § skolförordningen. Det är rektor som fattar beslut om sva-undervisning.

Utdrag ur 5 kap. skolförordningen[4]

Svenska som andraspråk

14 § Undervisning i ämnet svenska som andraspråk ska anordnas för elever som har behov av andraspråksdidaktik.

Rektorn beslutar om undervisning i svenska som andraspråk för en elev. Förordning (2026:1386).

15 § Undervisning i svenska som andraspråk ersätter undervisning i svenska. Svenska som andraspråk får därutöver anordnas

Svenska som andraspråk får därutöver anordnas

1. som språkval i grundskolan och specialskolan, eller
2. inom ramen för skolans val. Förordning (2023:945).

1 I artikeln används växelvis svenska som andraspråk och förkortningen sva för att underlätta för läsning.
2 10 kap 15 § skollagen (2010:800)
3 Skolverket Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk
4 5 kap. 14–15 §§ skolförordningen (2011:185)

Skolverket 2021

Rektor beslutar

Det är rektor som beslutar om undervisning i svenska som andraspråk för **en elev**. Det innebär att ett beslut alltid behöver fattas på individnivå utifrån en bedömning av den enskilda elevens **behov** av sva-undervisning. Att fatta beslut om, och placera en elev i, sva-undervisning utan att först ta reda på om eleven verkligen har ett sådant behov var enligt ett beslut indirekt diskriminering enligt diskrimineringslagen. Diskrimineringsombudsmannen[5] (DO) menar att det var ett missgynnande av eleven.

Beslutsfattandet kan delegeras även om rektor alltid är ytterst ansvarig för beslutet. Det är inte reglerat hur eller när beslutet ska följas upp men det är en fördel om elevens behov omprövas en gång per läsår[6]. Detta för att säkerställa att beslutsfattandet sker systematiskt och att beslutet är grundat på en bedömning som visar att eleven fortfarande är i behov av undervisning i svenska som andraspråk.

För att rektor ska kunna fatta beslut om att en elev ska få undervisning i ämnet svenska som andraspråk i stället för i svenska, behöver rektor få tillgång till ett beslutsunderlag där elevens behov av sva-undervisning framgår. Rektor kan överlåta behovsbedömningen och beslutsfattandet till en anställd som har tillräcklig kompetens och erfarenhet av att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i dessa frågor[7]. Rektor avgör vem som är lämplig. Det kan till exempel vara en lärare i ämnet svenska som andraspråk. I en sådan behovsbedömning tar man ställning till om elevens språk- och kunskapsutveckling gynnas bäst av att läsa ämnet svenska som andraspråk eller inte.

Vilka elever ska läsa svenska som andraspråk?

Målgruppen för ämnet svenska som andraspråk är bred och språkligt heterogen. I sin primära språk-liga och kulturella socialisation i andra länder eller i Sverige kan eleverna ha utvecklat ett eller flera språk som brukar benämnas modersmål, oavsett antal. Innan eleverna börjar skolan har de därför påbörjat språkutvecklingen på ett eller flera språk. För vissa elever kan det svenska språket vara ett av dessa språk.

För andra, till exempel nyanlända[8] elever, kan det svenska språket vara ett helt nytt språk som eleverna möter först när de börjar i svensk skola. Detta innebär att eleverna som läser svenska som andraspråk befinner sig på olika nivåer i andraspråksutvecklingen, från nybörjarnivå till avancerad nivå. Att nyanlända elever har behov av undervisning i sva är ofta en självklarhet eftersom de ska lära sig ett nytt språk. När det gäller elever som har gått

5 Diskrimineringsombudsmannen 2018 https://do.se/kunskap-stod-och-vagledning/tillsynsbeslut-och-domar/utbildning/kommun-placerade-elev-i-svenska-som-andrasprak-utan-en-indi-viduell-bedomning
6 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9
7 2 kap. 10 § skollagen (2010:800)
8 En elev räknas som nyanländ upp till 4 år i svensk skola. (3 kap, 12a § skollagen (2010:800))

flera år i svensk förskola/skola eller som är födda i Sverige kan det vara mer komplicerat att avgöra om eleven har behov av undervisning i sva eller inte.

Även om många av eleverna som läser svenska som andraspråk har kunskaper i flera språk är det inte elevernas flerspråkighet som avgör ifall de ska läsa svenska som andraspråk. Det finns många elever med annat modersmål än svenska som inte är i behov av undervisning i svenska som andraspråk. Det är enbart elevens behov av undervisning i sva som ska avgöra om en elev ska läsa sva eller inte.

Behov av undervisning i svenska som andraspråk

Skolförordningen slår fast att undervisning i svenska som andraspråk ska anordnas om det behövs, men det regleras inte närmare hur detta behov märks eller hur man tar reda på om behov finns. Enligt en rapport från Skolverket[9] upplever flera rektorer och lärare att det brukar vara lätt att avgöra vilket ämne nyanlända elever som nyligen börjat i svensk skola ska läsa eftersom dessa elever i princip alltid behöver läsa svenska som andraspråk.

När det gäller elever som har gått i svensk skola en längre tid, eller elever som är födda här, upplevs bedömningen vara svårare. Ju längre en elev har kommit i sin andraspråksutveckling, desto svårare kan det vara att avgöra ifall eleven fortfarande är i behov av undervisning i svenska som andraspråk. Därför är det viktigt att man på skolan har fungerande rutiner[10] för hur, när och av vem behovsbedömningar ska göras. Dessa behöver även innefatta rutiner för att följa upp om en elevs behov av att läsa svenska som andraspråk kvarstår eller inte.

9 Skolverket (2018) Svenska som andraspråk i praktiken. En intervjustudie om hur skolor arbetar med svenska som andraspråk i årskurs 7–9. Rapport 470. Stockholm: Skolverket.

10 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9. För tips på hur man kan arbeta fram rutiner, se: Kaya, A. (2020). Svenska som andraspråk: för vilka och hur kan undervisningen organiseras?

För att avgöra om en elev har behov av undervisning i svenska som andraspråk behöver man göra en kvalitativ bedömning av elevens andraspråksutveckling och språkanvändning på svenska. Man behöver därefter ta ställning till om eleven är i behov av andraspråksdidaktik. Är det undervisning i svenska eller undervisning i svenska som andraspråk som eleven behöver för att elevens svenska språk och ämneskunskaper ska utvecklas på bästa sätt?

Inledande och kontinuerlig behovsbedömning

Det kan underlätta arbetet om man ser på bedömning av elevers behov av sva-undervisning på två olika sätt, dels som en inledande och dels som en kontinuerligbehovsbedömning [11].

Inledande behovsbedömning

Nyanlända elever har i stort sett alltid behov av undervisning i svenska som andraspråk, men för övriga elever kan det vara svårare att avgöra om en elev ska läsa svenska eller svenska som andraspråk. När en elev är helt ny på skolan är det därför en fördel om man relativt tidigt gör en inledande, mer omfattande, bedömning av elevens andraspråksutveckling. Den inledande behovsbedömningen syftar till att eleven ska få undervisning i rätt svenskämne och behöver göras för alla nya elever. Detta innefattar elever som ska börja eller precis har börjat i skolans lägsta årskurs, elever som är nyinflyttade till skolan vid läsårsstart och elever som flyttar in under läsåret. När en elev är ny på skolan är det nämligen viktigt att rektor fattar beslut om sva-undervisning på rätt grunder. Skolinspek-tionens granskning[12] av svenska som andraspråk visade att flera rektorer grun-dade sina beslut på tidigare skolors beslut. Eftersom svenska som andraspråk är ett behovsprövat ämne är det viktigt att rektor har ett aktuellt bedömnings- underlag att utgå ifrån vid beslutsfattandet. Enbart ett tidigare beslut räcker inte med tanke på att man inte alltid vet när beslutet fattades samt att man behöver vara säker på att elevens behov av undervisning i svenska som andra-språk fortfarande kvarstår. Annars riskerar man att missa elever som inte längre behöver sva-undervisning eller missa elever som har behov av sva- undervisning trots att avlämnande skola inte har anordnat denna undervisning.

För att rektor skyndsamt ska kunna fatta beslut om sva-undervisning i enlighet med bestämmelserna är det viktigt att rektor avsätter tid och tillhandahåller material för de lärare som ska genomföra den inledande bedömningen.

Den inledande behovsbedömningen syftar inte enbart till att eleven ska få undervisning i rätt svenskämne. Den syftar också till att ge alla undervisande lärare information om elevernas nivå i andraspråksutvecklingen, vilket läraren behöver för att kunna planera och genomföra undervisning utifrån elevernas behov.

11 Kaya, A. (2020). Svenska som andraspråk: för vilka och hur kan undervisningen organiseras?
12 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9

Kontinuerlig behovsbedömning

Den kontinuerliga behovsbedömningen sker fortlöpande och syftar till att ta reda på om en elev fortfarande är i behov av undervisning i svenska som andraspråk. Den kontinuerliga behovsbedömningen sker vanligtvis inom ramen för den ordinarie sva-undervisningen och på liknande sätt som när lärare gör andra bedömningar som rör elevens språk- och kunskapsutveckling i ämnet svenska som andraspråk. Dock är det viktigt att skolans rutiner är tydliga gällande när och hur läraren ska meddela rektor om elevens behov av sva-undervisning kvarstår. Det kan till exempel ske genom att rektor minst en gång per läsår ber de undervisande lärarna att lämna in underlag som visar att elevens behov av sva-undervisning kvarstår så rektor kan följa upp och fatta beslut om sva-undervisning. Det är bra om rutinerna tydliggör vikten av att lärare tar ställning till elevernas behov av sva-undervisning i relation till att lärare gör terminsavstämningar. På så sätt kan lärare under utvecklingssamtal förklara och visa för elev och vårdnadshavare på vilket sätt läraren kan se att elevens behov av sva-undervisning kvarstår eller inte kvarstår.

Det är viktigt att rektor lyfter in frågor som rör behovsbedömning i skolans kvalitetsarbete, exempelvis genom att föra in behovsbedömning och beslutsfattande i skolans årshjul samt att man under resultatdialoger och klasskonferenser pratar om elevernas resultat och behov av sva-undervisning i relation till organisation och genomförande av undervisningen. Dessa frågor behöver även lyftas in i huvudmannens kvalitetsarbete så huvudmannen kan ge rektorer relevant stöd i arbetet med att upprätta rutiner, organisera för kvalitativ sva-undervisning och genomföra kvalitativa behovsbedömningar. Därutöver kan huvudmannen behöva upprätta en långsiktig kompetensförsörjningsplan för att på sikt kunna öka tillgången till behöriga lärare i ämnet svenska som andraspråk.

Att göra en behovsbedömning

Att bedöma och analysera ett andraspråk i utveckling är inget man kan göra med hjälp av ett enkelt test[13] utan det krävs kompetens, vilket utbildade lärare i svenska som andraspråk[14] har. I arbetet med att följa och analysera en elevs andraspråksutveckling över tid kan man med fördel använda Skolverkets bedömningsmaterial Bygga svenska[15]. Bedömningsmaterialet innehåller en bedömningsmodell med beskrivningar av elevens andraspråksutveckling i fem steg, från nybörjarnivå till avancerad nivå. För att synliggöra hur en elev använder svenska språket kan performansanalys[16] vara användbart. För bedömning av

13 Se: Vad finns det för tester i svenska som andraspråk? (Nationellt centrum för svenska som andraspråk 2019)

14 Många svensklärare åk 1–3 fick automatisk behörighet i svenska som andraspråk under lärarlegitimationsreformens första år. Dessa lärare har inte utbildning i svenska som andraspråk och har således kanske inte per automatik den kompetens som behövs för att kunna bedöma ett andraspråk i utveckling.

15 Skolverket (2017) Bygga svenska - bedömningsstöd för andraspråksutveckling

16 Se exempelvis: Tankarna springer före: att bedöma ett andraspråk i utveckling (Bergman & Abrahamsson 2014) och Bedömning i svenska som andraspråk (Olofsson & Sjöqvist 2013, i Hyltenstam & Lindberg 2013)

grammatiska stadier i andraspråksutvecklingen kan processbarhetsteorin[17] vara till hjälp.

Behovsbedömningen av vilka elever som ska läsa svenska som andraspråk bör grunda sig på en språklig bedömning[18] av elevernas behov av andraspråksdidaktik. Andra faktorer som inte är kopplade till elevens behov av ämnet, såsom exempelvis vårdnadshavares önskemål eller skolans organisatoriska förutsättningar, ska ligga utanför en sådan bedömning.

Det finns inga bestämmelser som reglerar hur behovsbedömningen ska göras eller hur länge en elev har behov av att läsa svenska som andraspråk. Behovsbedömningarna kan således genomföras på olika sätt, bland annat beroende på elevernas ålder, läs- och skrivförmåga och nivåer i andraspråksutvecklingen.

Här nedan följer några exempel på hur behovsbedömningar kan gå till. Exemplen är sammanställda utifrån ett antal olika lärares beskrivningar av behovsbedömningsprocessen på skolor där man har upprättat goda rutiner för bedömning av elevers behov av sva-undervisning.

Behovsbedömning kan genomföras på olika sätt beroende på elevernas ålder, läs- och skrivförmåga och nivåer i andraspråksutveckling.

17 Se exempelvis: Bedömning av svenska som andraspråk. En analysmodell baserad på grammatiska utvecklingsstadier (Flyman Mattsson & Håkansson 2021)

18 Skolinspektionen (2020) Svenska som andraspråk i årskurs 7–9

Sva-lärare på lågstadiet om behovsbedömning och sva-beslut:
På min skola har vi fått igång bra rutiner för hur vi gör våra bedömningar när det gäller om en elev ska läsa svenska som andraspråk eller svenska. På skolan är vi flera lärare som är behöriga i svenska som andraspråk och vi brukar se till att vi gör bedömningarna tillsammans. Då är det inte bara bedömning utifrån kursplanerna och Skolverkets nationella bedömningsstöd[19] i läs- och skrivutveckling utan vi brukar också prata om bedömning av elevernas andraspråksutveckling. Vi håller även på att implementera Skolverkets bedömningsstöd *Bygga svenska* på skolan men än så länge är det vi sva-lärare som är mest insatta i materialet.

Förskoleklass
Under förskoleklassåret får ju inte eleverna undervisning i svenska som andraspråk men det är ändå någon av oss lärare med sva-behörighet som arbetar i förskoleklass varje år, eftersom grundskollärare och förskollärare arbetar tillsammans i förskoleklass. När eleverna är nya har vi välkomstsamtal med vårdnadshavare, då brukar vi också prata om elevens och familjens olika språk, ett så kallat språkkartläggningssamtal[20]. Under året kartlägger vi elevernas språkliga medvetenhet och matematiska tänkande med hjälp av *Hitta språket* och *Hitta matematiken* men det räcker inte alltid för att få syn på elevernas andraspråksutveckling. Nu har Skolverket kommit med ett kompletterande stödmaterial[21] för kartläggning av flerspråkiga elever och jag tycker att det ger oss ett bra stöd när det gäller att ringa in vilka elever som kan vara i behov av specialpedagogiskt stöd och vilka elever som är inne i en helt normal andraspråksutvecklingsprocess. Att samarbeta med modersmålslärare eller andra flerspråkiga kollegor är mycket viktigt i den processen.

För att vi ska kunna bedöma elevernas andraspråksutveckling brukar vi ta för vana att samla in bedömningsunderlag fortlöpande i undervisningen. Det är ju viktigt att veta så mycket som möjligt om elevernas språkliga erfarenheter och deras nivå i andraspråksutvecklingen för att vi ska kunna planera undervisningen och låta eleverna öva på sådant som de behöver utveckla gällande svenska språket. Eftersom eleverna vanligtvis inte kommit så långt i läs- och skrivutvecklingen är det mestadels elevernas muntliga språkanvändande som vi fokuserar på när vi samlar in bedömningsunderlag. När eleverna börjar producera text samlar vi även in den.

Bedömningsunderlaget samlar vi exempelvis in genom att vi några gånger per termin spelar in, eller filmar, eleverna när de samtalar om något i undervisningen eller när de leker och spelar spel med varandra. Vi kan också spela in undervisningssekvenser där vi t ex läser och samtalar om en bok tillsammans. Ibland kan det vara bra att spela in enskilda samtal med en elev där vi kanske samtalar om

19 Skolverket (2019b) Nationellt bedömningsstöd i läs– och skrivutveckling, årskurs 1–3.
20 Språkkartläggningssamtal (Skolverket 2020b, Utgå från elevers erfarenheter och förkunskaper)
21 Kompletterande stöd för kartläggning av flerspråkiga elever i förskoleklass (Skolverket 2021b)

några bilder eller där eleven med hjälp av fotografier får återberätta något som vi har gjort gemensamt, till exempel om vi varit på studiebesök eller gjort experiment. För att få syn på sådant som eleven kan förstå men ännu inte uttrycka på svenska kan det vara givande med språklekar av olika slag, till exempel uppmaningar där eleven ska visa sin förståelse med hjälp av kroppen, utföra vissa moment som att lägga saker i en viss ordning eller peka på något.

Vi tycker att det underlättar att ha inspelningar av elevernas samtal och muntliga utsagor. Dels för att det är svårt att hinna analysera elevernas andraspråksutveckling i stunden, dels för att det är givande för både eleven, vårdnadshavare och oss lärare att kunna höra elevens språkutveckling över tid. Vi brukar också observera eleverna och dokumentera det vi ser och hör, till exempel hur eleverna försöker skapa mening och göra sig förstådd på andra sätt än med ord och hur eleven använder sina olika språk som resurs.

När vi analyserar det bedömningsunderlag som vi har samlat in brukar vi använda delar av performansanalys och processbarhetsteorin[22]. Vi brukar också titta på observationspunkterna i *Bygga svenska* åk 1–3 och fylla i sådana punkter som är relevanta för våra elever i förskoleklass. Det har vi märkt underlättar för den fortsatta dokumentationen av elevernas andraspråksutveckling i åk 1 eftersom *Bygga svenska* är ett av de material som används där.

Under vårterminen i förskoleklass brukar vår rektor och vårt elevhälsoteam bjuda in oss till klasskonferens där vi pratar om elevernas utveckling. Då ingår det att vi får ta ställning till frågan om vilka elever som kommer vara i behov av undervisning i svenska som andraspråk i åk 1. Vi får därefter sammanställa ett bedömningsunderlag för varje elev där elevens behov av undervisning i svenska som andraspråk framgår. Vi utgår från Skolverkets bedömningsmaterial Bygga svenska och använder den sammanställning, ”piltavlan”, som finns i materialet som utgångspunkt. Vi kompletterar med att kort beskriva elevens nivå och nästa steg i andraspråksutvecklingen. Om vi tror att eleven har behov av sva-undervisning i separat undervisningsgrupp så skriver vi även lite om detta. På så sätt har rektor all dokumentation på plats inför läsårsstart och eleverna kan redan från första dagen få undervisning i rätt svenskämne och undervisning anpassad till elevens nivå i andraspråksutvecklingen.

22 Litteraturtips bedömning av andraspråksutveckling:
- Tankarna springer före: att bedöma ett andraspråk i utveckling (Bergman & Abrahamsson 2014)
- Bedömning i svenska som andraspråk (Olofsson & Sjöqvist 2013, i Hyltenstam & Lindberg 2013)
- Bedömning av svenska som andraspråk. En analysmodell baserad på grammatiska utvecklingsstadier (Flyman Mattsson & Håkansson 2021)

Årskurs 1

Om vi får nya elever i åk 1, elever som alltså inte har gått i förskoleklass hos oss, brukar vi så snabbt som möjligt bjuda in familjen till ett välkomstsamtal precis som vi gör i förskoleklass. Vi försöker även få till överlämningssamtal med avlämnande skola så vi har så mycket kunskap som möjligt om eleven. Om det är så att vi tror att eleven kan vara i behov av undervisning i svenska som andraspråk gör vi sva-lärare skyndsamt en *inledande bedömning av elevens andraspråksutveckling*. Det gör vi för att eleverna ska få undervisning i rätt svenskämne men vi gör det även för att vi som lärare ska få en tydlig bild av elevens nivå i andraspråksutvecklingen så att vi kan lägga upp undervisningen på ett bra sätt för våra elever.

Den inledande behovsbedömningen brukar gå till på ett liknande sätt som vi gör under förskoleklassåret men skillnaden här är att vi samlar in ett bedömningsunderlag på kortare tid. Om lärarna i åk 1 inte har kunskap i att bedöma andraspråksutveckling innebär det att en sva-lärare kan behöva lägga extra undervisningstid på att vara med i åk 1 de första två veckorna, vilket rektor behöver avsätta tid för. Det är viktigt att försöka fånga in elevens språkanvändning i många olika situationer, både under lektioner och i lek på raster, så det räcker inte alltid med ett fåtal lektioner. Det är också viktigt att försöka locka fram så mycket kommunikation som möjligt med hjälp av intressanta böcker, detaljrika bilder eller spännande händelser. Ibland är det bäst att vara ensam med en elev, ibland är det betydligt bättre att ha en liten grupp som får prata med varandra.

När vi samlar in ett bedömningsunderlag för en inledande behovsbedömning i åk 1 är det fortfarande elevens muntliga språkförmåga som står i centrum men vi brukar även kartlägga elevens bokstavskännedom och fonologiska medvetenhet i relation till det svenska ljudsystemet och de svenska bokstäverna. Vi brukar också samarbeta med modersmålslärare för att få en mer heltäckande bild av elevens språk-, läs- och skrivutveckling på elevens alla språk. För de elever som kommit en bit i läs- och skrivutvecklingen samlar vi även in bedömningsunderlag som ger en bild av elevens läsförståelse och förmåga att kommunicera i skrift. Bedömningsunderlaget analyserar vi och därefter dokumenterar vi elevens andraspråksutveckling med hjälp av observationspunkterna i *Bygga svenska*-materialet. Vi gör sedan en sammanställning med hjälp av *Bygga svenska* som vi dels använder som samtalsunderlag i kollegiet för att kunna planera undervisningen, dels som beslutsunderlag till rektor så att rektor kan fatta beslut om undervisning i svenska som andraspråk. Sammanställningen används även för att samtala om elevens andraspråksutveckling och elevens behov av sva-undervisning när vi informerar elevens vårdnadshavare om att deras barn kommer få undervisning i svenska som andraspråk i stället för svenska.

I det bedömningsunderlag som vi lämnar över till rektor brukar vi utöver *Bygga svenska*-sammanställningen även dokumentera om vi ser att eleven behöver sva-undervisning i separat undervisningsgrupp, vilket exempelvis elever som är

nybörjare i svenska språket eller elever som inte vågar uttrycka sig på svenska i den stora gruppen kan behöva. På vår skola har vi schemalagt undervisningen parallellt i svenska och svenska som andraspråk på lågstadiet och vi är tre lärare på två klasser, två svensklärare och en sva-lärare. Det innebär att vi kan dela upp eleverna vid behov. Jag undervisar till exempel i svenska som andraspråk och SO i två olika årskurser på lågstadiet och har vi elever som behöver sva-undervisning i separat undervisningsgrupp kan vi ordna det.

Kontinuerlig behovsbedömning

När den inledande bedömningen av elevens behov av sva-undervisning är gjord sker bedömning av elevernas andraspråksutveckling inom ramen för den ordinarie undervisningen. I det arbetet är *Bygga svenska*-materialet ett gott stöd. De andra bedömningsstöd som vi använder, t ex det nationella bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling som är obligatoriskt i åk 1 eller *Nya språket lyfter!* ger oss också bra stöd men där behöver vi komplettera våra bedömningar ur ett andraspråksutvecklingsperspektiv. När vi har sambedömningsträffar i svenska och svenska som andraspråk på vår skola brukar vi samtidigt använda *Bygga svenska*-materialet för våra elever som läser svenska som andraspråk. På så sätt dokumenterar vi elevernas andraspråksutveckling på ett och samma ställe, vilket underlättar när vi ska kommunicera elevens behov av sva-undervisning på t ex utvecklingssamtal.

Föräldramöte och utvecklingssamtal

Vi brukar ha tidiga föräldramöten i årskurs 1 där vi har en punkt som heter "svenska och svenska som andraspråk". Då informerar vi om att vi organiserar undervisningen i svenska och svenska som andraspråk i samma undervisningsgrupp men att vi är tre lärare på två klasser, vilket innebär att vi också kan dela upp eleverna så de kan öva på olika moment och i olika takt. Vi informerar även om att svenska som andraspråk är ett behovsprövat ämne och att vi omprövar behovet varje läsår, vilket föräldrar och andra vårdnadshavare får mer information om under utvecklingssamtalen.

Vi har även tidiga utvecklingssamtal under höstterminen för att prata om elevens språk- och kunskapsutveckling. Eftersom vi redan gjorde behovsbedömningar under vårterminen har vi underlag om elevens andraspråksutveckling att samtala om med elev och vårdnadshavare. För de elever som får undervisning i svenska som andraspråk använder vi både elevexempel och *Bygga svenska*-sammanställningen för att elev och vårdnadshavare ska få en fördjupad förståelse av vad det egentligen betyder att ha behov av undervisning i svenska som andraspråk. Vi brukar också passa på att beskriva vilka skillnader det kan vara mellan undervisning i svenska och svenska som andraspråk. Vid de uppföljande utvecklingssamtalen tittar vi återigen på *Bygga svenska*-sammanställningen och jämför med den senaste sammanställningen. På så sätt kan både elev och vårdnadshavare se progressionen i andraspråksutveckling över tid. Det brukar verkligen uppskattas. Om vi vet att eleven kommer att fortsätta ha behov av sva-undervisning kommande läsår brukar vi nämna att rektor kommer att fatta ett nytt beslut om sva-undervisning inför kommande höstterminen.

Det är viktigt att vi är så säkra som möjligt gällande vilket svenskämne som gynnar eleven mest.

Uppföljning av beslut om svenska som andraspråk

På vår skola är det tydligt i rutinerna att lärare ska ompröva varje elevs behov av sva-undervisning varje läsår. Detta innebär rent konkret att vår skolledning under vårterminen efterfrågar information från oss lärare om elevernas behov av sva-undervisning kvarstår. I de fall där elevernas behov kvarstår fattar rektor ett sva-beslut inför kommande läsår. I de fall där eleverna inte längre har behov av sva-undervisning fattar rektor beslut om att eleven inte längre ska läsa sva och eleven får därefter undervisning i svenska.

Att avgöra om en elevs behov av sva-undervisning kvarstår kan vara svårt om eleven har kommit väldigt långt i sin andraspråksutveckling. Först när en elev har uppnått steg 5 i *Bygga svenska*-materialets alla delar (läsa, skriva, tala, lyssna) brukar vi fundera över om eleven kan gynnas av undervisning i svenska i stället för i svenska som andraspråk. Det är dock ett beslut som brukar få växa fram över tid. Andraspråksdrag i elevens muntliga och skriftliga produktion kan variera så mycket beroende på vad eleven talar eller skriver om. Ju äldre eleven blir desto större språkliga och kognitiva utmaningar ställs eleven inför. Det kan faktiskt leda till att andraspråksdragen blir mer uttalade igen när eleven går på mellanstadiet, så det gäller att inte fatta förhastade beslut. Det är viktigt att vi är så säkra som möjligt gällande vilket svenskämne som gynnar eleven mest.

Lärares tips:

- Låt behöriga sva-lärare samarbeta med lärare i förskoleklass för att göra tidiga behovsbedömningar så sva-undervisningen kan komma igång direkt vid läsårsstart i åk 1.
- Organisera så lärare i svenska och sva kan samplanera, samundervisa och sambedöma men att undervisningen kan genomföras i olika grupper vid behov.
- Ha tydliga rutiner för behovsbedömning och omprövning av elevens behov av sva-undervisning. Se till att alla vårdnadshavare redan från början är informerade om att deras barn får undervisning i svenska som andraspråk och på vilken nivå i andraspråksutvecklingen barnet befinner sig.

Sva-lärare på högstadiet om behovsbedömning och sva-beslut:

Jag arbetar på en högstadieskola där vi har åk 7–9. Eleverna som börjar i åk 7 hos oss har gått i många olika skolor. De skolorna har olika sätt att arbeta med svenska som andraspråk och olika sätt att fatta beslut om sva-undervisning. När vi får nya elever kan vi alltså inte enbart titta på vilket svenskämne eleverna fick undervisning och betyg i under åk 6 utan vi behöver göra egna behovsbedömningar. I den bästa av världar har vi haft överlämningssamtal så vi i alla fall har fått en överblick av vilka elever som kan tänkas vara i behov av sva-undervisning. För att inte missa några elever brukar vi ändå försöka göra en bred kartläggning och samla in underlag som vi kan bedöma.

På vår skola får nyanlända elever sva-undervisning inom ramen för förberedelseklass. För övriga elever är undervisningen i svenska och sva parallellagd på schemat. Vissa elever läser sva i en separat undervisningsgrupp där det går elever från flera klasser. Några elever har sva-undervisning tillsammans med svenskundervisningen. Då har vi antingen tvålärarsystem eller så är det en lärare med dubbel behörighet i svenska och sva. Vi försöker så långt det går anpassa undervisningsgrupperna till elevernas olika behov eftersom vi inte vill ha för stor språklig spridning i grupperna.

Inledande behovsbedömning

Den första tiden i åk 7 är det mycket som är nytt för våra elever så det bästa brukar vara att dra igång med undervisning direkt för att snabbt få till strukturer och rutiner. Det är alltså inte alltid läge att plocka ut elever och göra individuella tester utan vi brukar försöka samla in bedömningsunderlag genom den ordinarie undervisningen på olika sätt. Vi sva-lärare brukar därför be våra kollegor i andra ämnen att hjälpa oss med insamlingen av bedömningsunderlag. Det kan exempelvis handla om att våra kollegor låter eleverna kortskriva några minuter utifrån någon frågeställning eller att eleverna får läsa en text och svara på några läsförståelsefrågor. Det skulle också kunna vara en uppgift som innebär att kunna läsa och följa instruktioner eller skriva en återgivande text om något man gjort i undervisningen. Uppgifterna ska alltså vara en del av undervisningen i det specifika ämnet men med den skillnaden att elevernas texter och svar lämnas över till oss sva-lärare så vi kan bedöma elevernas andraspråksutveckling. Även korta elevtexter kan användas för att analysera elevers andraspråksutveckling gällande till exempel meningsbyggnad, grammatik och ordförråd. Kan man dessutom samla in dessa korta texter från olika skolämnen blir det ett brett bedömningsunderlag som kan säga en hel del om elevens andraspråksutveckling. Detta behöver dock kompletteras så man även analyserar elevens muntliga svenska språk, vilket vi försöker få till inom ramen för undervisningen i svenska och svenska som andraspråk.

Eftersom vi har parallellagt undervisningen i svenska och sva innebär det att det vanligtvis är olika lärare som undervisar i svenska och sva. Vi har ett nära

Behovsbedömningar gör att eleverna kan få undervisning i rätt svenskämne och ger information till alla ämneslärare inför planering av sin undervisning.

samarbete och har dessutom möjligheter att undervisa tillsammans, vilket vi alltid gör de första två veckorna innan vi är helt klara med behovsbedömningarna och innan vi vet vilket svenskämne eleverna ska få undervisning i. Vi samplanerar och sambedömer ofta men när det gäller bedömning av andraspråksutveckling har vi sva-lärare ett extra ansvar. Under den första tiden i åk 7 kan det vara så att svensklärarен och sva-läraren får lite olika uppgifter. Det kan nämligen vara så att sva-läraren behöver organisera undervisningen i mindre grupper eller sitta enskilt med en elev för att kunna samla in ett muntligt bedömningsunderlag. Det kan också vara så att sva-läraren kan behöva observera vissa elever, vilket kan behöva ske när svensklärarен undervisar.

På vår skola är både svensklärare och sva-lärare insatta i *Bygga svenska*-materialet men det är sva-lärarna som ansvarar för bedömning och dokumentation med hjälp av *Bygga svenska*. De inledande behovsbedömningarna görs genom att vi analyserar det bedömningsunderlag som vi och våra kollegor har samlat in. Det går ganska snabbt att avgöra vilka elever som har stora behov av sva-undervisning, till exempel nyanlända elever och elever som inte nått avancerad nivå i andraspråksutvecklingen, så vi brukar ägna mest tid åt de elever där det är svårt att avgöra om eleven har behov av sva-undervisning eller inte. Ibland kan vi behöva komplettera bedömningsunderlagen eller kanske göra regelrätta performansanalyser, som ju är rätt tidskrävande. Ibland ber vi speciallärare och modersmålslärare om hjälp för att kunna avgöra om eleven kanske är i behov av specialpedagogiska insatser.

De inledande behovsbedömningarna ser vi som väldigt viktiga på vår skola. Inte enbart för att eleverna ska få undervisning i rätt svenskämne utan även för att bedömningen av elevens andraspråksutveckling ger oss viktig information som alla lärare har nytta av när de ska planera undervisningen men specifikt viktigt för oss som undervisar i svenska som andraspråk. Dessutom kan elevers eventuella svårigheter synliggöras vilket leder till att vi kan utreda vidare och sätta in rätt insatser på ett tidigt skede. Vi delar med oss av sammanställningarna av behovs-bedömningarna på arbetslagsmöten då även representanter från elevhälsan är med. På så sätt kan vi prata om vilken typ av stöttning eleverna kan behöva i olika ämnen och om vi har sett att elever kan behöva extra anpassningar. Det gäller förstås oavsett om eleven får undervisning i svenska som andraspråk eller svenska.

Sammanställningar av elevens behov av sva-undervisning, det vill säga *Bygga svenska*-sammanställningen inklusive en framåtsyftande sammanfattning av analysen, dokumenteras även i vår lärplattform så att den finns lättillgänglig. Bedömningsunderlaget till rektor, som rektor fattar sva-beslut utifrån, innehåller därför inga detaljer om elevens andraspråksutveckling utan enbart övergripande information om varför och att behov av sva-undervisning finns, vem eller vilka som gjort bedömningen, och om eleven behöver sva-undervisning i separat undervisningsgrupp eller inte.

Kontinuerlig bedömning

När det gäller elevers behov av sva-undervisning håller vi den frågan levande på lite olika sätt. Vi har till exempel rutiner för sambedömning i svenska och sva på vår skola och i det forumet pratar vi även om bedömning av elevernas andraspråksutveckling med hjälp av Bygga svenska-materialet. För oss är Bygga svenska-materialet oerhört viktigt för att vi ska kunna planera och genomföra undervisningen på rätt nivå. Dessutom ger materialet oss lärare återkoppling på hur vår undervisning har fungerat. Materialet fungerar också för att kunna visa elevernas nivå i andraspråksutvecklingen och således synliggöra elevernas behov av sva-undervisning. Under våra klasskonferenser och resultatanalyser brukar skolledningen ställa frågor som rör elevers behov av sva-undervisning. Vi brukar också diskutera organisation och genomförande av undervisning i svenska och svenska som andraspråk i relation till elevernas olika nivåer i andraspråksutvecklingen.

Vi använder inte några särskilda test eller något särskilt material för att göra kontinuerliga bedömningar av elevers behov av sva-undervisning utan vi använder det bedömningsunderlag som vi samlar in inom ramen för den vanliga undervisningen. Däremot använder vi Bygga svenska-materialet för att analysera bedömningsunderlaget och dokumentera elevernas andraspråksutveckling. Det tycker vi kompletterar de övriga bedömningar som vi gör efter kursplanen i svenska som andraspråk. Dessutom är sammanställningen, “piltavlan”, i Bygga svenska ett tydligt sätt för eleven att få syn på och följa sin egen språkutveckling. Vi använder även sammanställningen för att prata med eleven om vad hen behöver utveckla och öva mer på. Sammanställningen är dessutom ett bra verktyg för att förklara för vårdnadshavare varför deras barn fortfarande behöver sva-undervisning, vilket vi nämner på varje utvecklingssamtal. På så sätt är både elever och vårdnadshavare införstådda i på vilka grunder vi har fattat beslut om sva-undervisning.

Vi har rutiner för sambedömning och där pratar vi om elevers andraspråksutveckling utifrån Skolverkets bedömningsstöd Bygga svenska.

Uppföljning av beslut om svenska som andraspråk
Eftersom vi har goda rutiner för kontinuerlig behovsbedömning är det inte svårt för oss att veta vilka elever som är i behov av sva-undervisning. Vår rektor brukar fatta nya beslut om sva-undervisning inför varje läsår. I samband med det får vi lärare fylla i ett dokument där det framgår vilka elever som är i behov av sva-undervisning och vilken ungefärlig nivå i andraspråksutvecklingen, enligt Bygga svenska, som eleverna befinner sig på. Vi skriver också ner vilka elever i varje årskurs som behöver sva-undervisning i separat undervisningsgrupp eller i förberedelseklass så rektor har den informationen tillgänglig inför tjänstefördelningen.

Lärares tips:

- Säkerställ att nyanlända elever som ska lära sig svenska som ett nybörjarspråk får sva-undervisning i en egen grupp. Det går inte att ha för stor språklig spridning i undervisningsgrupperna.
- Se till att svensklärare och sva-lärare får goda möjligheter att planera, genomföra och utvärdera undervisningen tillsammans.
- Inför tvålärarsystem i svenska och svenska som andraspråk med dubbla lokaler så man kan undervisa tillsammans när det passar och dela upp sig när det behövs. Det är skillnad mellan undervisning i svenska och svenska som andraspråk vilket innebär att vi ibland behöver fokusera på olika undervisningsinnehåll eller använda olika metoder.

Skolverket 2021